

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

* Ένας λαός υφάνεται ήμα
δέξην πώς δε φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φρυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'.

ΜΟΝΗ, ΚΕΡΙΑΚΗ 30 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 289

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. Τρία λόγια (τέλος).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ. Κριτικές αναποδιές.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΔΙΩΤΗΣ. Ιστορικά ξεγυμνώματα
(συνέχεια).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Στην ουσία.
ΑΘΗΝΑΙΟΣ. Το κόσμος.
ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ. Τωρινά και περασμένα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Δ Ζήλος, Μελικέρτης, Μπόρας.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΣΤΙΧΟΙ

Όχι πού ή τύχη σέφερε στο σπίτι
για να χαλάσεις τη φωλιά του αστροίτη
δίπλα στην κούνια των πουλιών στημένη,
μα μόνο οι πόθοι οι αίματοαναμένοι,
—στην έκκληση γενιά χέρι να δώσεις
και μες τα γέρα να την ξαναγνώσεις.

Κι όπου σταλάζαν τοίχοι νοτισμένοι
μ' αίματα μάρμα και πηχτά βαμένοι
το ήλιόφωτο ξανθό τώρα ξεσπάει
σ' ώρα μεσημεριού κι ό πού άγαπάει
δεμένος σ'ών ματιών το θερμό βύθος
της νέας του γενιάς μετράει το πλήθος.

Δ. ΖΗΛΟΣ

ΤΩΡΙΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

Περνώντας ό κ. Ταγκόπουλος από την Πάτρα, διάβασε την περασμένη Κεριακή (23 του Μάρτη) απόγευμά του στην «Ένωση των Ελλήνων εργατών» μπροστά σε διακόσους περίπου εργάτες, την πολιτικοκοινωνική μελέτη του «Τωρινά και Περασμένα — Όχλος και Λαός». Οί εργάτες άκούσαν με προσοχή τή μελέτη και στο τέλος ξεσπάσαν σε χειροκροτήματα.

Υστερ' από τον κ. Ταγκόπουλο, ανέθηκε στο βήμα ό δημιουργός και πρόεδρος της «Ένωσης» κ. Γ. Μουρίκης δικηγόρος, κι αφού με λόγια θερμά ευχαρίστησε τον κ. Ταγκόπουλο, μίλησε στους εργάτες για τή μεγάλη σημασία του άγώνα του, τόσο τήν κοινωνική όσο και τήν εθνική, και τους σύστησε νάναί πάντα άδερφοί, γιατί ή ένωση είναι δύναμη και ή ένωση φέρνει τή νίκη.

Ό κ. Μουρίκης έχει μελετήσει βαθιά το εργατικό ζήτημα και γι' αυτό έχει άφοσιωθεί σ' αυτό, δουλεύοντας και με το λόγο και με τήν πένα για το ζάπλωμα και τήν επίτυχία της ιδέας του. Είναι ρήτορας δυνατός και κατέχει το μεγάλο μυστικό να ένθουσιάζει και φανατίζει τον κόσμο,

όχι με λόγια κούφικα και παχιά, μα με πλούσια έπιχειρήματα και με ζωντανές εικόνες.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Από τότε πού έγραφα τήν τελευταία κριτική μου τυπωθήκανε μερικά δράματα και διηγήματα πού άξίζει να γίνη λόγος γι' αυτά. Και θ' αρχίσω με τα διηγήματα του κ. Ξενόπουλου, Σειρά Τρίτη.

Μιλώντας εδώ και δυό χρόνια για τή «Μαργαρίτα Στέφα» του κ. Ξενόπουλου προσπάθησα να χαρακτηρίσω το ταλέντο του και να δείξω πώς άν του λείπουν άλλα χαρίσματα — και μερικά σημαντικά — όμως δέν μπορούμε να του άρνηθούμε τήν παρατηρητική άξιοσύνη. Τα ίδια συλλογίζουμαι και τώρα διαβάζοντας τα διηγήματά του. Ποιητής δέν είναι και δέν τον άποτραβούν ούτε οι στοργυλές γραμμές του κλασικού ούτε τα κυματιστά όνειροφαντάσματα ούτε οι συννεφιασμένες ψυχολογίες πού χάνονται μέσα στις άποδείλινες ψυχές για να φιλολογήσουνε κάτι διαβατάρικα μυστικά, κάποιες άπιαστες και δυσαρμόνιστες νοσταλγίες. Όχι, αυτός στέκεται μέσα στη ζωή τή θετική και τήν κοιτάζει καθώς είναι — έτσι άμορφη κι άσυνταίριαστη και σκόρπια και συχνά κωμική. Του άρέσουνε οι χτυπητές εικόνες πού χοροπηδούνε γύρω μας, κυνηγώντας τις μικρές ήθογραφικές σκηνές, περιορίζεται συχνά στην είρωνική ξείστόρηση ταπεινών τύπων και παρατηρώ πώς ή τέχνη του άπαντά τις κλητέρες επιτυχίες της σά ζουγραφίζει τύπους Ζακωθινούς. Φαίνεται πώς ή μούσα της πατρίδας είναι κείνη πού μιλάει πιο ρυθμικά στον κ. Ξενόπουλο.

Κι αυτό με φέρνει να πω πώς το μόνο άληθινά καλό διήγημα της συλλογής αυτής είναι ή «Άναθρεφτή». Βρίσκουμε κει μέσα το σιρό Άντανάκη τον Κιτραμή, έναν καλό άνθρωπό που όλο και καμώνεται το σκληρό και τον άγριο και πού πάντα καταντά να κάνει κείνο πού θέλει ή γυναίκα του — και μέλιστα παρά πάνω άπ' ό,τι του γυρεύει κείνη — έτσι από μιάν άδυναμία και κάποια ματαιότητα. Και μ' άρέσει ή έπαρχιώτικη αυτή ιστορία γιατί είναι γραμμένη με σωστή παρατήρηση και πένα ζωντανή και γιατί ή γλώσσα της έχει ένα ντόπιο γούστο πού τήνε νοστιμεύει σημαντικά.

Άδικα όμως θα γυρέσουμε άλλο διαμάντι σαν τήν «Άναθρεφτή» μέσα σε τούτα τα διηγήματα. Τ' άλλα όλα — χαλίγια και βότσαλα πού ψευτολάμπουνε σαν πετράδια της θάλασσας μα πού μόνο τσικ-

μακόπετρες είναι — νεροπλυμένες κι αυτές. Καμπουριάζουν, κοντοστέκονται, κομπιάζουν, παρατρέχουνε και κάποτε κι αυτή ή παρατήρηση δέ φαίνεται σωστή κι ιδιόρρυθμη. Τα περισσότερα — έξαιρώ τον «Όχτρο Άθανάσιμο» πού έχει κάποια άξία — είναι γραμμένα δημοσιογραφικά, βιαστικά, δίχως τήν άγάπη του τεχνίτη για το έργο του ή τήν έπιμονή περιέργειας του μελετητή. Ό «Μιλημένος Ένορκος» είναι καλό παράδειγμα γιατί έχει μέσα του όλα τα στοιχεία πού κάνουν το δυνατό ήθογραφικό διήγημα μα κάποια άφροντισιά ή κι άνυπομονησία του χάλασε τή μορφή και το έσπρωξε σε μιá γλώσσα πού μας ξαφνίζει με άλλόκοτα παρακυλίσματα.

Του κ. Νιρβάνα τα διηγήματα — «Άλήθεια και Ψέμα» — είναι δουλεμένα με περισσότερη τεχνική στοργή και τ' άπαλοταράζει πάντα κάποιο άεράκι λυπημένης ποίησης. Δέ βρίσκουμε πιά εδώ τή γοργή ματιά του κ. Ξενόπουλου πού πάει κι άρπάζει το ζωντανό περιστατικό από το σβέρκο, μα κάποιος αντίλαλος δημοτικού τραγουδιού και κάποια φιλοσοφική λαχτάρα πρós το μυστήριο της ζωής μας άνεβάζει κάποτε σε πιο γαληνεμένους όρίζοντες. Ό πρώτος δύσκολα βγαίνει από τήν πολυκόσμη ρούγα της χώρας, ο δεύτερος προτιμά ν' άποξενιέται στη σκιά της έκκλησούλας του βουνού ή και ν' άρμενίζει φεγγαρόψυχος σε παραμυθένιες χώρες άγανές και σε κόσμους ψιλοδιάφανης φαντασίας. Κι ακόμα σαν κατεβαίνει στον κόσμο μοιάζει σά να τότε πιάνη μιá δειλία και σά να φοβάται πώς κι αυτός σαν όνειρο μπορεί να διαλυθή μπροστά του.

Ό κ. Νιρβάνας θέλησε σε τούτα τα διηγήματα να μας μιλήσει με άπλά λόγια για φιλοσοφικές έννοιες και θαρρώ πώς μιá συστηματική άνάλυση της ψυχολογίας του θα μας έδειχνε ότι το κύριο του γνώρισμα είναι σαν ένα κούρασμα, σκεδόν ένας φόβος της ζωής. Ό πόνος σηκώνεται γύρω του σαν κάτι άνίκητο και μοιρόγραφο και σαρκαστικό κι είναι γι' αυτόνα τυραννία ή άσκήμια της ζωής. Δέ φαίνεται να βλέπη πώς ίσια ίσια οι δυσαρμονίες είναι το θεμέλιο της ζωής, πώς δίχως αυτές ζωή δέ θα ύπαρχε, πώς όσο κι άν έμεις βαφτίζουμε Κακό κάθε τι πού δέν έχει συναρμοστή κατά τή δική μας αντίληψη του κόσμου, όμως μπορεί στ' άλήθεια κακό να μὴν είναι μα ένας άπαραίτητος όρος της δικής μας ύγείας. Μερικοί έχουνε τή δύναμη της αντίδρασης, άλλοι πάλι προτιμούνε το «λάθε βιώσας» και βρίσκουνε λιμάνι σε καμιά κυρηναική φιλοσοφία ή όμορφολάτρισσα ποίηση.

Μα πάλι κάποια διχογνωμία μας βρίσκει και δώ. Μπορεί κατά βαθος κι αυτό ακόμα το άποτραβήγμα κι αυτό το ντροπαλό αντίκρυσμα κι είρωνικό

κάπως χαμόγελο πρὸς τὴ ζωὴ, νὰ εἶναι κι αὐτὰ ἕνας τρόπος πολέμου, μιὰ κρυμμένη ἀντίδραση πού ἀντὶ νὰ ξεσπᾷ θεληματικά προσπαθεῖ μὲ τὴ στωϊκὴ ὑπομονὴ καὶ μὲ τὴν ἰδεολογικὴ αἰσθηματικότητά κατὶ ν' ἀλλάξῃ, κατὶ νὰ διορθώσῃ κ' ἔτσι νὰ τοιμάσῃ κάπου τὴ γέννηση πρὸ καλοδέματης ζωῆς.

Δὲ συμπαθῶ καθόλου τὴν αἰσθηματικότητα κ' ἴσως αὐτὸ νὰ μὲ κἀνῃ ἄδικο σὰ διαβάζω διηγήματα σὰν τὴν «Ψεύτρα Ἀγάπη», τὴν «Καρδιά τῆς Κούκλας» καὶ τὴν «Πολιτεία τῆς σιωπῆς». Εἶναι γραμμένα μὲ λιτότητα καὶ τοῦ φανταστικοῦ ἢ ἀπόκοσμη μαγεία τοὺς δίνει μιὰ χάρη ξεχωριστὴ. Ὁμῶς τὸ φιλοσοφικὸ τὸ νόημα μένει πάντα πολὺ ἀπαλό, σὰ μιὰν ἀπόμακρη φωνὴ καμπάνας, καὶ δὲ βρίσκω πουθενὰ τὴ σφιγτὴ εἰκόνα, τὴ βαθυξεριζωτὴ παρατήρηση, τὴ φράση γιὰ τὴ λέξη πού μᾶς φωνάζει πὼς ἀλήθεια ἐδῶ ἀγγιζάμε τὰ νεῦρα τῆς ζωῆς. Κάποια καταχνιά—ὁμορφὴ μὰ δολερή—μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ κόσμον καὶ κἀνει τὴν ἐντύπωση διαβατάριχη καὶ δὲν ἀφίνει τὴν ἔννοια τὴν ποιητικὴ νὰ σωματωθῇ σὲ τυραννικὴ προσωποποίηση. Καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ εἶναι τύραννος, πρέπει νὰ ζωντανεύῃ τόσο δεσποτικά, τόσο μαντευτικά, τόσο αὐτότελα τίς ιδέες του ὥστε νὰ μπαίνουν μέσα μᾶς ἀθελά μᾶς καὶ νὰ μᾶς κυβερνοῦν καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε πού σταματᾷ ἢ ποιητικὴ τους ὑπόσταση καὶ πού ἀρχίζει ἢ δική μᾶς ἀντίληψη τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Καὶ θὰ πῶ τώρα πὼς παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα τοῦτα τὰ διηγήματα βάζω τὰ δυὸ ἐκεῖνα τὰ μικροῦτοια μὰ δλοζώντανα—τὸν «Καμπούρη» καὶ τοὺς «Μενεξίδες». Λίγες λαφριές πεννιές, κατὶ φτενές χρωματιές ἀκουαρέλας, κι ὅμως ἡ ψυχολογία τοὺς φτάνει σὲ τόσο ψιλὴ ἀνάλυση πού νὰ ξαναγυρίξῃ ἀντιδραστικὰ σὲ δύναμη συθετικὴ καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἀλάκερη ἀνθρώπινη ἱστορία.

Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» εἶναι προσωπικός μου ὄχτρος—ὄχτρος γιὰτὶ φοβοῦμαι μήπως μὲ κἀνῃ καὶ κακοκαρδίω τὸ φίλον μου τὸ Νιρβάνα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς μᾶς εἶπε τώρα τελευταία πὼς δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ τὰ παλιά του πουκάμισα καὶ δὲν τόνε νοιάζει ἂν ἐμεῖς οἱ κριτικοὶ μαλλιοτραβιούμαστε μ' αὐτὰ, μὰ ὅπως κι ἂν εἶναι κατὶ δικό του πρέπει δίχως ἄλλο νὰ ἔμεινε μέσα σ' αὐτὸ τὸ πουκάμισο καὶ θὰ ἔλεγα μάλιστα πὼς ἕνας τεχνίτης πάντα κρύβει μέσα του κάποια μυγιάγγιχτη στοργὴ γιὰ περασμένα του ἔργα γιὰτὶ, ὅσο κι ἂν τὰ ξε-

χνᾷ, ἐκεῖνα ποτὲ δὲν τὸν ξεχνοῦνε. Καὶ στὸ κάτω κάτω τὰ ἔργα εἶναι γιὰ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ τεχνίτης.

Ὁ κ. Νιρβάνας σ' ἕνα τοῦ ἄρθρου στὸ «Νουμά» μᾶς ζήγησε ποιὸς καὶ τί εἶναι ὁ Μάρθας. Κι ὅμως δὲ συμφωνῶ καὶ πολὺ μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ του. Ἴσως αὐτὸ νὰ μοιάζῃ κάπως τολμηρὸ μὰ μᾶς καὶ τὸ δράμα στέκεται τώρα μόνο του ὁ καθένας μᾶς μπόρει νὰ τὸ βλέπῃ καὶ νὰ τὸ μελετᾷ μὲ τὰ δικά του μάτια καὶ κρίση καὶ δὲν εἶναι θαρρῶ σπάνιο νὰ τυχαίῃ πὼς οἱ ἄλλοι οἱ ξένοι κάποτε—γιὰ νὰ μὴν πῶ πάντοτε—κταλαβαίνουν τὸ ἔργο πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ του.

Ἔτσι πού τόνε βλέπω ὁ Μάρθας εἶναι ἄνθρωπος δίχως χαραχτήρα πού ὅμως ἔχει τὴ μανία νὰ δείξῃ χαραχτήρα. Λέει καὶ περαλεῖ πὼς θέλει νὰ νικήσῃ τὴ Μοῖρα μὰ κατὰ βάθος φοβάται τὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ σκεπασθῇ τὴ ντροπὴ τῆς ὑποχώρησης καὶ τῆς φευγάλας μεταχειρίζεται γιὰ πρόφασιν τὸ ψέμα τῆς ὁμορφιάς. Ἄν εἶτανε ἀληθινὰ δυνατὸς ἄνθρωπος θὰ κοίταζε αὐτὴ τὴν περίφημη Μοῖρα κατὰμκτα καὶ θὰ ἔβλεπε πὼς τὸ μεταφυσικὸ αὐτὸ σκιάχτρο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του. Θὰ ἔβλεπε πὼς ὁ ἥρωας δὲ ζαρώνει καὶ δὲν κρύβεται μπροστὰ στὴν ἀσκήμια καὶ τὴ δυστυχία μὰ τίς πολεμᾷ μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα καὶ μὲ πείσμα καὶ μὲ ἀσυγκίνητη θέληση. Κι ἂν εἶναι τέτοιος τότε φροντίζει νὰ ξαπλώνῃ τὴ δυνάμη του καὶ σ' αὐτοὺς πού ἀγαπᾷ, καὶ δὲ φοβάται νὰ ξεγυμνώσῃ μπροστὰ τοὺς τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς. Τὰ ψεύτικα τριαντάφυλλα δὲν μποροῦνε νὰ κρύψουν τὴ σαπίλα τοῦ νεκροῦ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη οὔτε γενναῖο νὰ κρύβῃς τὸ θάνατο· εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ χαλκοδένης τὴν καρδιά σου.

Τὸ λάθος τοῦ Μάρθα—τὸ ξαναλέω—εἶναι πὼς νομίζει τὴ δυστυχία κατὶ ἀντικειμενικὸ, κατὶ πού πέφτει ἀπάνω μᾶς σὰν ὄχτρος σταλμένος ἀπὸ ξένους θεοὺς. Ὁμῶς ἔτσι δὲν εἶναι. Ἡ μοῖρα φωλεύει μέσα μᾶς καὶ μεῖς τὴνε φτειάνουμε. Κ' ἐπειδὴ ὁ Μάρθας παραγνώρισε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια δὲν πολεμᾷ νὰ ξετινάξῃ τὴ νικημένη μοῖρα πού πεθαίνει μέσα του μ' ἀφίνῃ τὴν κἀγκραῖνα νὰ τόνε πλημμυρήσῃ. Κι δλοένα νομίζει πὼς ἀπ' ὄξω ἔρχεται τὸ κακὸ ὡς πού φτάνει μιὰ στιγμή πού βλέπει ἀξαφνα θαμπερὰ τὸ ψέμα του καὶ τὸ νοιώθει νὰ τοῦ σπλίγγῃ τὸ λαιμὸ καὶ τότε γιὰ νὰ μὴν παραδεχτῇ τὸ λάθος του προτιμᾷ νὰ σκοτώσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ γυναίκα του τὴν ἀγαπητὴ πού τὴν εἶχε ἀφίσει νὰ φτερουγίξῃ ξένοιαστη σ' ἕνα ὠραῖο γκλανοζάνθο ὀ-

νειρο. Μ' αὐτὸ ἐγὼ τὸ λέω ἀναντρεῖα.

Μιᾶς ὅμως καὶ τὸ ἀναγνωρίσουμε πὼς ὁ Μάρθας εἶναι νευριασμένος χιμαιροπλόκος τότε βρίσκουμε πὼς ἀλήθεια τὸ δράμα τοῦτο ἔχει μέσα του μιὰ τραγικὴ λογικὴ καὶ πὼς ἡ καταστροφὴ ξεσπᾷ μὲ τὸν ἀπλοῖκὸ λυρισμὸ ἀρχαίας τραγωδίας. Ὡς τόσο ἔχουμε κιόλας γραφῆ τόσα πολλὰ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο πού τὸ νομίζω περιττὸ νὰ ξαπλωθῶ περισσότερο καὶ μόνο μιὰν ἀκόμα θὰ κἀνω παρατήρηση. Μερικοί, θαρρῶ, κατηγοροῦσαν τὸ δράμα γιὰτὶ τοὺς φαίνεται ξένης τέχνης ἀντιφέγγισμα. Ὁμῶς μιὰ τέτοια κατηγορία δείχνει καὶ κάποια ἀμελετησιά. Καὶ θὰ πῶ κατὶ χιλοειπωμένο γράφοντας ἐδῶ πὼς ξένη τέχνη δὲν ὑπάρχει καθὼς δὲν ὑπάρχουν καὶ ξένες λέξεις. Ἄν ἕνα ἔργο σὲ μᾶς τοὺς σημερινούς Ἑλληνας μᾶς φανῇ ζωντανὸ καὶ μᾶς συγκινήσῃ εἶναι δικό μᾶς κι ἂς βραστᾷ ἢ καταγωγὴ του ἀπ' ὅπου κι ἂν εἶναι. Ἴσως τὸ δράμα τοῦτο τοῦ κ. Νιρβάνα νὰ μᾶς θυμίζῃ τεχνοτροπιές βορειανές καὶ ψυχολογίες πού δὲν εἶναι ντόπιες, ὅμως αὐτὸ δὲ θὰ εἶχε καμιά σημασία ἂν ὁ Μάρθας μᾶς ζέσταινε τὴν ψυχὴ. Τὴ δική μου τὴν ἀφίνει κρύα γιὰτὶ τὸ ψέμα πού κρύβει μέσα του δὲ μού ἐπιτρέπει νὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ νὰ τόνε λυπηθῶ.

Ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Νιρβάνα πού ἀνάφερα παρὰ πάνω ξεσηκῶν τ' ἀκόλουθα λόγια γιὰτὶ καὶ σωστά τὰ βρίσκω καὶ γιὰτὶ μὲ βοηθοῦνε τώρα νὰ ζετάσω ἕνα ἄλλο δράμα, τίς «Ἀλυσίδες» τοῦ κ. Ταγκόπουλου. Ὁ κ. Νιρβάνας γράφει: «Ἐνα ἔργο» στερεμένο ἀπὸ ὁμορφιά εἶναι καὶ κοινωνικὰ στεῖρο, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀξία τῶν ιδεῶν πού τὸ κινᾷ, καὶ τὸ νὰ θέλῃ κανένας νὰ ὑποτάξῃ τὴν τέχνην σ' ἕνα σκοπὸ πού τῆς εἶναι ξένος, καταντάει νὰ τὴν καταστρέψῃ καὶ καταστρέφοντας τὴν νὰ πτῆς ἀφαιρέσῃ ἀκριβῶς τὴν κοινωνικὴ τῆς δυνάμη».

Τέτοιο περίπου μού φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ψεγάδι πού ἐμποδίζει τίς «Ἀλυσίδες» νὰ εἶναι ἔργο ἀρετὰ ζωντανὸ γιὰ νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ξεχνοῦμε τίς ιδέες πού τὸ γέννησαν—νὰ τίς ξεχνοῦμε σὰν παίζεται τὸ δράμα μὰ γιὰ νὰ τίς ξαναβρίσκουμε μέσα μᾶς σὰν τὸ συλλογιζοῦμαστε. Τὸ ξέρω πὼς ὁ κ. Ταγκόπουλος δὲ θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ τὴ συγκίνηση τοῦ ὠραίου μὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἀλήθειας, ὅμως θαρρῶ πὼς ἡ προσωποποίηση μιᾶς ιδέας δὲν εἶναι ἀξία νὰ δώσῃ χαραχτήρα κι ἀτομικότητα στὸ πρόσωπο πού τάχτηκε ἀπὸ τὸ δραματογράφου γιὰ νὰ τὴνε ζωντανέψῃ. Θὰ εἶτανε πρὸ δραματικὸ ἂν τὰ πρόσωπα χωρὶς νὰ τὸ ξέρονε πὼς ἀντιπροσωπεύουν ιδέες βρι-

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΡΙΑ ΛΟΓΙΑ *

(•ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ• ΤΟΜΟΣ Δ')

Τὸ Νουμά δὲν ἀνοίγω, γράμμα δὲ διαβάζω, βιβλίον δὲ βλέπω, πού ὁ καθένας νὰ μὴ μᾶς βγῆ καὶ μ' ἕνα σύστημα τοῦ κεφαλιοῦ του. Τώρα τελεφταία, ἔγραψε ὁ Φυτίλης σὲ μιὰ πολιτικὴ φημερίδα ἕνα χαριτωμένο ἀρθροῦδάκι, δημοσίεψε κ' ἕνα πολυσήμαντο πάρεργο—Γλωσσικά—πού μού ἔκαμε κιόλας τὴν τιμὴ νὰ μού τάφερωσῃ, μὰ καὶ πάρεργο καὶ ἀρθροῦδάκι γλωσσολογημένα σὲ μιὰ γλώσσα, ὀρθογραφημένα σὲ μιὰ ὀρθογραφία, πού νὰ σᾶς πῶ πιά καὶ τὴ μαθηρὴ, ἐγὼ πέρα δὲν τὰ βγαζῶ. Οἱ ἄλλοι μᾶς οἱ Πολῖτες, τὰ λαμπρά μᾶς τὰ παλληκάρια πού ἠρωϊκὰ δουλέβουνε γιὰ τὴν Ἰδέα, πού δουλέβουνε

καλῆτερις ἀπὸ κάθε ἄλλονε, καὶ τοῦ λόγου τους κάθε τόσο μού καινοβολοῦνε. Ἄπ' ὅλους ὅμως τρομερώτερα ὁ Πάλλης. Πάρτε μου, σᾶς παρακαλῶ τὸ τελεφταῖο του τὸ βιβλίον ἢ τὴν τελεφταία του μετὰφραση ἀπὸ τὸ γερμανικὸ τὸ κείμενον τοῦ Brugmann: *Γραφὴ καὶ δημοτικὴ καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα* (1). Πάρτε το καὶ μελετήσατε το καλὰ. Ὁ Πάλλης ἔχει γλωσσολογικὴ δυνάμη πρῶτης ἀράδας· τὸ δείχνει καὶ δῶ μὲ κατὶ ὄρους πού τοὺς ἀρπάζει τὸ μάτι σου καὶ τοὺς χαίρεσαι ἀμείσως, σὰν τὸ φρέσκο, τὸ κρυσταλλίνιον τὸ νερό, τὴ σὺ δρεξή σου δίνουνε· *Ξεσυντροφιᾶζω* (σελ. 7), *παντοιπέβω* (8, 1), *ἀτομοσύνη*, *τρανοδύναμο* (9), *γραφαγάπη*, *ἀρκετοσύνη* (11), *ἀρχαιοπετριές* (19), καὶ κάμποσα τέτοια. Γιὰ τὰ ποδελοῖπα, μὴ ῥωτᾶτε. Ἄλλοιμονο καὶ τρισαλλοῖμονο! Μὴ ῥωτᾶτε οὔτε γιὰτὶ βάζει *ἀτομοσύνη* μὲ ο, ἐνῶ τὸ στενωτάτα θὰ σᾶς τὸ βάλῃ μὲ ω, ἐκεῖ μάλιστα πού ὡς κ' ἢ ἀρχαία γραμματικὴ μᾶς τὸ παραδῶσε μὲ ο, στενωτάτος, κενότατος. Ἄς ἀφήσουμε, σὰν ἀγαπάτε, καὶ τὰνυπόφορο τὸ θᾶν καὶ τὸ ἀλλόκοτο ἐκεῖνο τὸ κ'.

1) Γιὰ τὸ ἄρθρο τοῦ Brugmann, κ. 'P. κ. M., Γ', 2 κὶ ἀκ.

μὲ τὸν ἀπόστροφόν του (2). Ἐλάτε νὰ ζετάσουμε κατὶ πρὸ σημαντικόν. Θὰ μᾶς τὰ παραξήλωσῃ πάντα ἢ στὴν καθαρῆουσα ἢ στὴ δημοτικὴ. Στὴν καθαρῆουσα: *στενωτάτα* (5), *φρυνιώτατα* (20), *παισιγνωσιώτατη* (21, 1), *λυγώτατοι* (21, 2), *χαραχτηρισικώτατο* (24, 1), *κλασσιομοφρονώτατα* (25, 2) (3)· *συνήθως* (5, 7), *κυρίως* (23), *δυστυχῶς* (30)· ὡς πρὸς τὴ γραφὴ (5), *πλημμύρα* τὸ ὡς ἀντὶς σὰν ἢ ἀντὶς γὰ (4), *ἐναντίον ἀφτῆς* (13), *ἐναντίον τῶν Τούρκων* (14), *ἐναντίον τοῦ σχολαστικισμοῦ* (25, 3)· *ἦδη* (15) *ὑπὲρ τοῦ Κόντου* (14, 1)· *σχηματισμοὺς* (15)· *ἰσχυρισμοὺς* (25)· Στὴν ὑπερδημοτικὴ· *ἀμπόδια*, *προορισμὸς* (7), *λεξῶνε* (15, 2), *συνέχρονη Ἀύση* (14).

2) Ἄφτό, χρόνια τώρα πού τὸ εἶπα, κ. Rev. crit., N. 24, 1901, 470: «cela est purement absurde», ἔλεγα τότες—ὅπως λέω καὶ σήμερα.

3) Ὅπως στὰ γαλλικὰ—le meilleur—ὅπως στὰ ἰταλικὰ—maggior Piero (τοῦ Ντάντε)—τὸ ἴδιο καὶ στὴ νεοελληνικὴ, ὁ ἀρχαῖος ὑπερθετικὸς ἢ περιγράφεται ἢ μῆτις στὴ θέση του ὁ συγκριτικὸς μὲ τὸ ἄρθρο. Εἶναι ὠραῖος νόμος καὶ βλέπομε τί ὁμορφα τὸν ἀκολουθοῦνε κ' οἱ νεολατινικὲς γλώσσες κ' ἡ νεοελληνικὴ. Γράφω κάποτες φίλτατε μὰ εἶναι ἄπλως ὄρος χωρὶς καμιά συγκριτικὴ σημασία—καὶ τώρα τὸ μετανοῶν μὲ τὰ *κλασσιομοφρονώτατα* κτλ.

4) Κ. σ. 3 ἀναγνωρίστηκε ὡς κανόνας. Τὸ βωμαικό, γιά.

*) Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθμ. 281.

σκάνε από τὰ σπλάχνα τῆς δικῆς τους ζωῆς πὼς εἶναι σκλάβοι κάποιας ψευτικῆς τυραννικῆς καὶ πὼς ἦρθε πᾶς ὁ καιρὸς ν' ἀπαρνηθοῦνε τὸν παλιὸ ἀνθρωπο καὶ ν' ἀκολουθήσουνε κάποια καινούρια ἀλήθεια — ἀλήθεια ὅμως πὼς νὰ τήνε ξεθάψανε μὲς ἀπὸ τίς δικῆς τους ἀμαρτίες, τοὺς δικούς των πόνοους, τίς δικῆς τους συφορές.

Ἄν ζετάσουμε τὸ δράμα τοῦ κ. Ταγκόπουλου σὰν κοινωνικὸ μόνον κήρυγμα τότε μὲ προθυμία θ' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἔχει δύναμη καὶ κάποτε μάλιστα εὐγλωττία καὶ πὼς βγάζει στὴ μέση θέματα πὼς ἔχουνε ἀμεση συγγένεια μὲ τὴ σημερινή μας συνείδηση. Γιατί καθὼς πολὺ καλὰ τὸ παρατήρησε ὁ κ. Πέτρος Βασιλικὸς οἱ «Ἀλυσίδες» βάζουνε μπροστά μας ἕνα ζήτημα συνείδησης, μᾶς δείχνουνε ὀλοφάνερα τὴν ἀνάγκη μιᾶς κοινωνικῆς ἀναμόρφωσης. Μπορεῖ ὅλοι μας νὰ μὴν τήνε φανταζοῦμαστε ἔτσι πὼς μᾶς τήνε προφητεύει ὁ κ. Πέτρος Βασιλικὸς μὰ πὼς χρειάζεται ν' ἀλλάξη καὶ νὰ καθαριστῆ καὶ ν' ἀγεριστῆ ἡ ἑλληνικὴ συνείδηση εἴμαστε, θορῶ, ὅλοι μας σύφωνοι.

Γι' αὐτὸ τὸ ἀγέρισμα δουλεύει κι ὁ κ. Ταγκόπουλος καὶ δὲν πρέπει γι' αὐτὸ ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ἐχτίμησή μας στὸ γενναῖο θυμὸ πὼς τὸν ἐσπρωξε νὰ βγάλῃ τὸ δράμα του ἀπὸ κεῖ πὼς σπάζει αἷμα κ' ἔμπυο τοῦ ἔθνους τὸ κορμί. Μπορεῖ νὰ μὴν ψυχολόγησε τὰ πρόσωπα τοῦ μ' ἀρκετὸ βάθος καὶ νὰ μὴν κατάφερε νὰ μεταχειριστῆ ὅλη τὴ δραματικὴ ἐνέργεια πὼς μποροῦσε νὰ τοῦ δώσῃ τὸ θέμα πὼς διάλεξε καὶ μάλιστα στὴν τρίτη πράξη. Μπορεῖ. Ὡς τόσο πρέπει νὰ πῶ πὼς δὲ βρίσκω σωστὴ τὴν κατηγορίαν μερικῶν ὅτι ὁ Στρωτὸς δὲν εἶναι ἀτσαλένιος χαρακτήρας. Ἴσια ἴσια νομίζω πὼς τὸ πῶς πετυχεμένο πράγμα μέσα σ' αὐτὸ τὸ δράμα εἶναι ὁ μισὸς ἢ καλῆτερα ὁ διπλὸς χαρακτήρας τοῦ Στρωτοῦ. Δείχνει τὴν πάλῃ τοῦ συνειδητοῦ μὲ τὸ ἀσυνείδητο, τῆς παλιᾶς συνήθειας πὼς ἀγρυπνεῖ πάντα μέσα του καὶ τῆς καινούριας ιδέας πὼς ἀκόμα δὲν τὸν ἔκανε ὀλότελα δικό του.

Γραφήκανε ὅμως τόσα καὶ τόσα καὶ γιὰ τοῦτο τὸ δράμα πὼς τὸ νομίζω παρακάιρο νὰ πολυλογῆσω περισσότερο. Θὰ πῶ ἀκόμα δύο λόγια γιὰ ἕνα ἄλλο δράμα — τὴ «Χειραφετημένη» τοῦ κ. Παπαζαφειροπούλου.

Εἶναι κι αὐτὸ κοινωνικὸ. Δὲν τοῦ λείπει ζωὴ κ' ἡ ψυχολογία τῶν προσώπων εἶναι ἀρκετὰ δραματικὴ. Παθίνειται ὅμως κι αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἴδια ἐλλείματα

καὶ πὼς χαλοῦνε τὴν καλλιτεχνικὴ μορφή τῶν ἔργων πὼς εἶναι γραμμένα πάνω σὲ θέμα. Τὸ κήρυγμα, τὸ ἠθικὸ μάθημα εἶναι σ' αὐτὰ σκοπὸς ἀντὶ νὰ εἶναι φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζωτάνιας τῆς δραματικῆς. Προτιμῶ τὴ «Χειραφετημένη» ἀπὸ τὸ «Χτισμένο στὸν Ἄμμο» τοῦ κ. Φυτίλη πὼς εἶναι κι αὐτὸ γραμμένο πάνω στὸ ἴδιο θέμα καὶ πὼς ἔγινε γι' αὐτὸ λόγος ἄλλοτε στὸ «Νουμά», γιατί στὴ «Χειραφετημένη» τὰ πρόσωπα — μερικὰ τουλάχιστο — ἔχουνε ἀρκετὴ ἀτομικότητα. Ὅμως καὶ δῶ δὲ μᾶς χαρίστηκαν οἱ συνηθισμένοι ρητορισμοὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ γάμου. Καὶ δῶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξεδιαλύσῃ καλὰ καλὰ ὁ κοινωνιολόγος τεχνίτης ὅτι τὸ ζήτημα τῆς γυναίκας στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐκεῖ πὼς βρίσκεται στὴν Εὐρώπη. Ἄντρες καὶ γυναῖκες, σκλαβιῆς καὶ λευτεριῆς, ἱστορία καὶ κοινωνία ἔχουνε στὴ Ρωμισσὴν διαφορετικὴ μορφή ἀπὸ κείνη πὼς μᾶς πρорουσιάζουνε στὴ Γερμανία καὶ κείνη πάλι ἀλλιώτικη ἀπὸ μιᾶν ἄλλη μορφή πὼς φανερώνεται στὴν Ἀγγλία ἢ στὴν Τασμανία ἢ στὴν Ἀμερική. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ καλοῦπι τῆς χειραφετημένης γυναίκας πὼς μᾶς ξεφουρνίζουμε ἀξάφνα σὲ τέτοια δράματα δὲν ἔχει ἀμεση συγγένεια μὲ τὸν ἀγῶνα πὼς μισοῦσε νὰ σηκῶν τὴ γυναῖκα στὴν Ἑλλάδα μὰ πὼς — τὸ ξαναλέω — ἔχει καὶ λόγους διαφορετικοὺς καὶ σκοποὺς ἄλλους καὶ συνείδηση ξεχωριστή. Λυποῦμαι πὼς ἀναγκάζομαι νὰ μιλήσω ἔτσι γενικὰ μὰ φοβοῦμαι πὼς ἂν ἤθελα νὰ κάνω πῶς φανερὰ τὴν ἀντίληψή μου μὲ παραδείγματα θὰ κατανοῦσα νὰ γράφω κοινωνικὸ ἔργο καὶ δὲ μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἐδῶ.

Τὸ ξέρω πὼς μερικοὶ κοινωνιολόγοι θένε τοὺς κοινωνικοὺς νόμους ὁμοούσιους καὶ ὁμοοῦσιους παντοῦ καὶ πάντα μ' αὐτὸ εἶναι τὸ ξεκολούθημα τῆς κλασσικῆς ἀδυναμίας πὼς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὴ φύση σὰν κάτι πολυποικίλο καὶ πολύνομο μὰ πὼς θέλει νὰ ὑποτάξῃ γιὰ εὐκολία τῆς στενοψυχίας τῆς ὅλα τὰ φαινόμενα σὲ μοναδικούς καὶ μονοκόματους νόμους.

Ἴσως κάνω λάθος νὰ ξετάζω φιλολογικὰ ἔργα μὲ τὴν κριτικὴ φιλοσοφία καὶ ἴσως μερικοὶ νὰ βροῦνε πὼς πῆρα τὴν κακὴ συνήθεια νὰ ξεπετιοῦμαι σὲ θεωρίες μὲ τὴν πρραμικρότερη ἀφορμή. Εἶμαι ὅμως τῆς γνώμης πὼς ἡ κατάσταση τῆς σημερινῆς σκέψης στὴν Ἑλλάδα κ' ἡ ἀνήσυχη τάση πὼς φανερώνεται σκεδὸν παντοῦ πρὸς ἔργα ἀναμορφωτικὰ καὶ καινούρια ἀντίληψες δικαιολογοῦνε τὴν προσεχτικὴ

ἀνάλυση καὶ τὸ ξεκοκίνισμα τὸ φιλοσοφικὸ. Νομίζω μάλιστα πὼς εἶναι χρέος τῆς κριτικῆς σήμερα νὰ παρακολουθῆ μ' ἐπιμέλεια κάθε ζήτημα καὶ κάθε δοκιμαστικὴ κίνηση γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ βοηθῆ τὴ συνειδητὴ ἐργασία πὼς γίνεται πρὸς τὸ φῶς, νὰ τήνε σταματᾷ κάποτε σὰν πᾶν νὰ στραβοπατήσῃ καὶ νὰ τήνε φτερόνῃ μὲ πῶς δυνατὲς ἐλπίδες σὰν τήνε βλέπῃ νὰ προχωρῆ στὸ σωστὸ τὸ δρόμο. Εἶναι βέβαια δύσκολο γιὰ ἕνα κριτικὸ νὰ μαντεύῃ τὸ σωστὸ τὸ δρόμο μ' ἂν ἡ ἐρευνά του γίνεται μ' ἐιλικρίνεια εἶναι πιθανὸ πὼς ἡ δουλειά του δὲ θὰ σταθῇ ὅπως διόλου ἀνώφελη.

Ἄθῆνα 20.3.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Θέλω νὰ πάω στὸν κάμπο. Κάποια λουλουδάκια ἔξω μικρὰ κι ὀλόχαρα, ὁμορφῶν γεμάτα, τῆς τέχνης τοῦ θεοῦ διαμάντια ζηλεμένα καὶ καὶ χόρτα πρότυχα τὰ χοντὰ φύλλα πλατεῖα ἀπὸ πάνω του; ὀπλώνουν καὶ κρυμμένα τὰ δύστυχα κρατοῦν πὼς οἴτε τοῦ ἡλίου ἀφίρουν οἱ ἀχιτῆδες νὰ διαβοῦν νὰ τὰ γλυκοφιλήσουν κι ἀπ' τὰ μικρὰ τοὺς φυλλαράκια νὰ σφογγίσουν τὰ δάκρυα τῆς δροσιάς. Θέλω νὰ πάω στὸν κάμπο, τὰ πρότυχα καὶ τᾶχα, χοντὰ χροτάρια νὰ ξεριζώσω ἀλόγητα νὰ τὰ σκορπίσω τὰ λουλουδάκια τὰ μικρὰ, πὼς ἡ νύχτα τρέχει τὰ κάλλη τους, νὰ βγοῦνε στὴ ζωὴ, στὸν ἥλιο, νὰ δοῦν τὸν κόσμο καὶ νὰ τὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος.

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΠΟΛΥ εὐχάριστο πὼς τὸ Ὑπουργεῖο ἄρχισε νὰ συλλογίζεται σοβαρὰ γιὰ τὴν ἀσφαλτόστρωση τῶν δρόμων τῆς Ἀθήνας. Οἱ ὄροι τῆς ἐταιρίας, δηλ. νὰ πλερώνουμε 300 χιλ. δρ. τὸ χρόνο γιὰ 15 χρόνια φαίνονται καλοὶ, πρέπει ὅμως νὰ ξέρομε καὶ πόσοι δρόμοι θὰ στρωθοῦνε. Γιὰ νὰ συντηροῦνται σήμερα οἱ δρόμοι μας χρειάζονται 450 χιλ. δρ. τὸ χρόνο !! Δηλ. πλερώνουμε ὄλους αὐτοὺς τοὺς παράδες γιὰ νὰ καταπίνουμε σκόνη, νὰ βουτοῦμε στὴ λάσπη καὶ νὰ σπάζουμε τὰ πλευρά μας δταν περνοῦμε τοὺς δρόμους μας μὲ ἀμάξι.

**

τῶν συνέχρονων (18, 3), ζημιῆς (22), κοριτσῶν (21, 2) λογοτεχνία (17, 23), διγλωσσία (24, 2), μονογλωσσία (27), ἄλλου ὅμως, ἄξαφνα, πλειοψηφία, ἐφημεριδογραφία (26) μάλιστα καὶ μὲ τὸ ἔτάρχικό, ἐφορολογία (29). Γενικῆς πληθυντικῆς τῶν διαλεκτικῶν νόμων (6), τῶν ὑπολλήλων (16 ἂν εἴτανε τουλάχιστο τῶν ὑπᾶλληλων!), τῶν συνέχρονων (18, 3), τῶν γλωσσῶν (29), μὰ τῶν ξένων λεξῶν (15, 2), τῶν κοριτσῶν (21, 2), τῶν ριζοσπαστικῶν (27) τῶν φωνηέντων (23), κότε. ὅμως 28, 1 (στὸ τέλος) τῶν οὐδέτερον ἰσοσύλλαβων, ὅπου μᾶς λείπει τὸν κανόνα, δηλαδή πὼς ἡ γενικὴ ἐνική (καθὼς κ' ἡ πληθυντικὴ στὸ οὐδέτερον ἰσοσύλλαβων) ἔχει τὸν ἴδιο τόνο πὼς ἔχει καὶ ἡ ὀνομαστικὴ. Τὰ ἐπίθετα μὲ κατάληξη -η τοῦ θηλυκοῦ παίρνουνε ὅλα τοὺς μονομιᾶς τὴν κατάληξη -ιά, ὡς καὶ κείνα πὼς εἶναι καθαρὸν ἰσπανικῆς παραγωγῆς: κοινωνικῆς, λαϊκῆς (7), ὀλοκῆς (15), διανοητικῆς (15, 24), πρακτικῆς (15), λογοτεχνικῆς (18, 24), γλωσσικῆς (18), ἐκκλησιαστικῆς (20, 2, 22), ἐθνικῆς, ἐθνικῆς (20, 2, 21, 2 22, 1, 28), στοματικῆς, φυσικῆς (21), ἀρχοντικῆς (22), σημαντικῆς (26), θεωρητικῆς (29), μὰ χωρατικῆς (20) (5). Τὸ ν' χωρὶς ν, σύθλοες (18), συ-

βιβασμὸς (28), ὅτα βγεῖ (23, 1), ὅτα μὲ τὸ καλὸ (27, 1), ὅτα στὴ γλώσσα, ὅτα λέει, ὅτα μας (28, 1) ὅτα θωρεῖς (30) ἔτσι καὶ τὸ ν τοῦ δὲν πὼς ἀκολουθᾷ τὸν κανόνα μὰ χωρὶς κανόνα καὶ μὲ ν, σύνθεση (15, 2, 28, 1), ἀπαρέμφατο (16), λοιπὸν μὲ (16), λοιπὸν βρισκότανε (17), λοιπὸν δὲ θέλει (22), ἐξὸν [ἀπὸ] σμικροφαντίες (28, 1). Θυμηθῆτε καὶ τίς γενικῆς πληθυντικῆς μὲ τὸ ν, πὼς ἀραδιάσαμε πῶς ἀπάνω. Μῆτε μέτρο, μῆτε γλώσσα, μῆτε σύστημα, μῆτε γραμματικὴ. Τῶν ἀδυνάτων τὰ δύνάτω νὰ μάθουνε κτὸπι τὰ παιδιὰ τέτοια γραμματικὴ-ἀγραμματιστή.

Ἄφτά, φίλοι μου καὶ φίλτατοι, πρέπει μὲ τὸ δίχως ἄλλο νὰ τὰλλάξουμε. Καὶ γιὰ νὰ τὰλλάξουμε, πρέπει νὰ τὰ φωνάζουμε. Σᾶς τὰ λέω ἔσᾶς ὄλους τοὺς ἀγαπητοὺς κι ἀγαπημένους. Χρέος μου μάλιστα νὰ σᾶς τὰ πῶ. Εἶδεμῆ, τί καλὸ κάνω; Δὲν τὰ λέω μόνο γιὰ τὸν Πάλλη. Στοῦ Πάλλη τὰ βιβλία φαίνονται καλῆτερα ἴσως ἢ γενικῆς μας ἀκαταστασία καὶ τὸ διάλεξα γιὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ἄθροπος πρὸς

σπαθεῖ νὰ καταφέρῃ σύστημα δικό του, πελαγώνει, κι ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχή, πελαγώνουμε μαζί του.

Μὰ θὰ μοῦ ἀπαντήσετε γιὰ σίγουρο, πὼς θέλεις ἀμέσως νὰ ταχτοποιηθοῦνε τὰ καθέκαστα; Μήπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀκανόνιστα δὲν ἔχεις; Μήπως δὲ μᾶς γράφεις περιποίημα καὶ στὴ στιγμῆ, τᾶρα τᾶρα, ταχτοποιηθοῦνε καὶ πάντα ποιητῆς; (6) Δοκιμάζουμε. Δοκιμάζει ὁ καθένας. Ἀπὸ τὴ δοκιμὴ τοῦ καθενός, θὰ βγῆ ὁ γενικὸς ὁ νόμος.

Νόστιμα, ὁμορφ, μοῦ τὸ ξεδιαλίσατε. Ἄφήστε με ὅμως τώρα νὰ σᾶς τὸ ψυχολογήσω καὶ γώ.

Βέβαια πὼς τὴ σημερινὴ μας τὴν ἀναρχία — γιὰ τὴ ἀναρχία εἶναι, νὰ μὴν τὴν κρύβουμε — τὴ φταίει, ὄχι μόνο ἡ ἀνάγκη τῆς δοκιμῆς, ἀφοῦ λίγος καιρὸς εἶναι πὼς βαλθήκαμε στὴ δουλειά, τὴ φταίει καὶ κάτι πολὺ πῶς κολακεφτικὸ γιὰ τὸ φιλότιμό μας, ἢ μεγάλῃ ζυπνάδα τοῦ Ρωμοῦ. Ἐνας περίφημος γραφοδίδης, ὁ O Müller, παρατήρησε πὼς ἐκεῖ πὼς

6) Γιατί ἀφτὰ θάρρῶ πὼς δὲν ταχτοποιηθήκαμε ἀκόμη, ἐπειδὴ κ' εἶναι δασκαλισμοί. Περιποιοῦμαι λέμε συχνά, κ' ἔτσι ἀκούσε τὸν κανόνα: ταχτοποιοῦμαι δὲν πολυλέμε, καὶ τὸ ταχτοποιηθοῦνε σὰ νὰ βαστᾷ κάπως κ' ἕνα μισὸ δέφτερο ἢ ὁ ποιητῆς τὸ ἴδιο. — Μὰ δὲν εἶμαι καὶ θεός; προσπαθῶ μονάχα νὰ εἶμαι ἄθροπος.

5) Ἡ κατάληξη -η πολὺ καλῆ, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἔχου-